

Regeringen skjuter upp de svåra Televerkets dominans

Riksdagen har den 7 juni i år tagit beslut om en ny telepolitik. Sverige är världens relativt sett tätaste land både vad gäller antal telefoner och antal dataterminaler. Våldigt många av oss berörs direkt av hur landets telekommunikation organiseras och finansieras. På jobbet, på resa, hemma. Det finns skäl att sammanfatta det nya läget efter riksdagsbeslutet.

Det är framför allt folkpartiet som länge har försökt påverka regeringen att avskaffa televerkets monopol. Detta monopol har rättsligt omfattat olika teleutrustningar samt i praktiken hela vårt telenät.

Det är naturligt att se på telefrågorna med ett kombinerat socialt och liberalt medvetande. Telefoni, telefax och olika datatjänster ska vara tillgängliga i alla delar av vårt land, låt vara att servicen kan komma att variera mellan olika landsändar. En grundtrygghet ska finnas. Men man ska kunna välja mellan olika tekniska och organisatoriska system. Det är till fördel både för konsumenter och producenter om det finns olika företag som erbjuder tele-tjänster.

Detta kan innebära att man från samma telefon bör kunna ringa på olika sätt. Med t ex en etta framför det vanliga telefonnumret kan man kopplas via landburna kablar, med en två framför kopplas man via telesatellit. Allt automatiskt, och till samma mottagare. Men servicen kan skilja, och kostnaden. Specialpris på telefoni till och från Norrland denna månad – varför inte?

Regeringens teleproposition i vår är ett steg i rätt riktning, men den vågar inte särskilt långt.

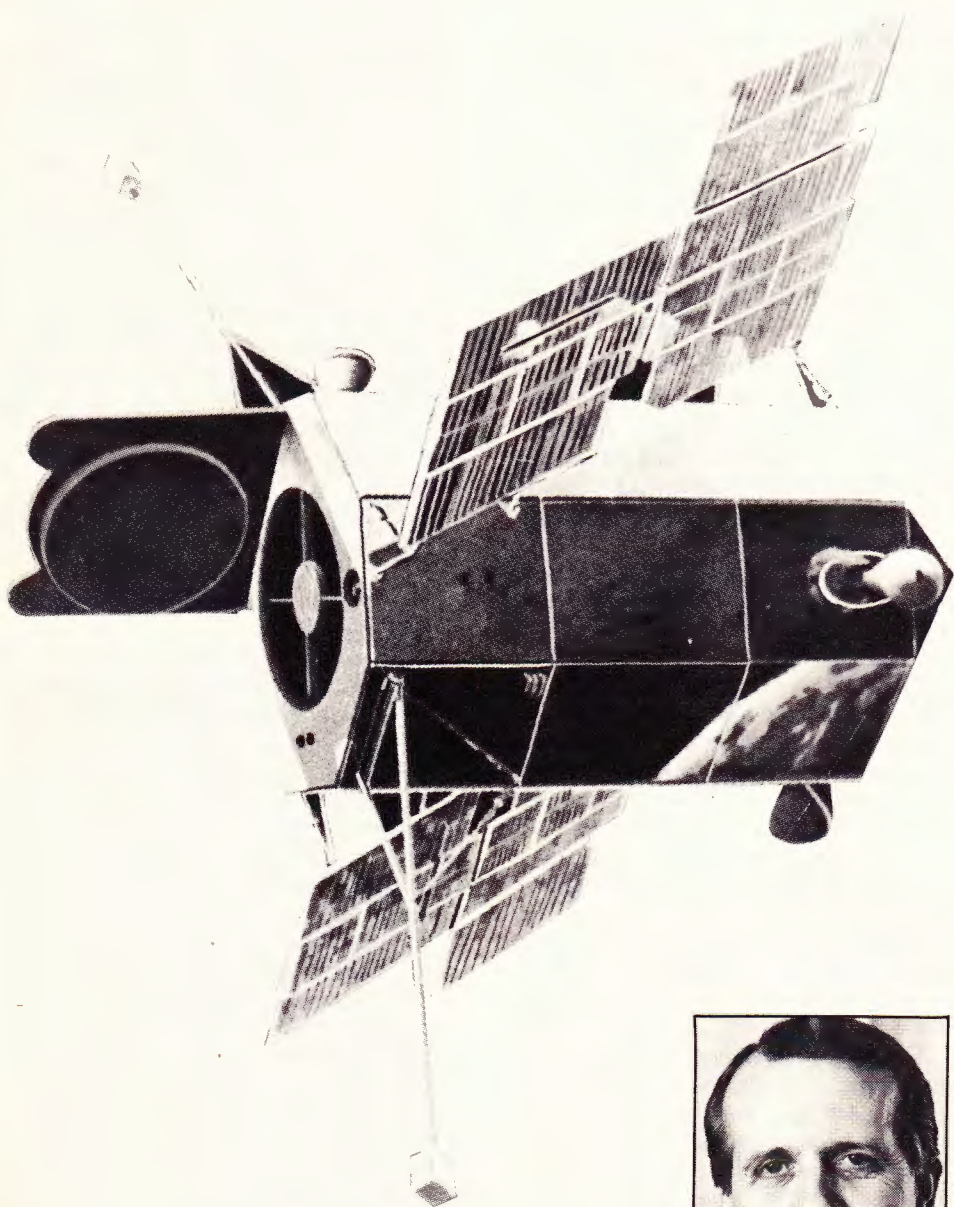
Bakgrunden till förslagen är den starka liberaliseringsvåg på teleområdet som svept över Europa och Nordamerika under 1980-talet. Land efter land har kommit att förstå att reformer är nödvändiga. Vilka är skälen till det?

För det första blir det allt tydligare att telekommunikation förmedlar nyckeltjänster i våra samhällen. Tillgång till bra telekommunikation är att betrakta som en alltmer väsentlig och flexibel resurs, nästan jämförbar med tillgång till pengar. Monopol är då en stel och olämplig organisationsform, när just flexibilitet, föränderlighet och utbytbarhet behövs.

Monopolformen passar inte

För det andra innebär den tekniska utvecklingen att telesystemet numera byggs upp av nästan samma byggelement som används i vanliga datorer. Datorer och telesystem samverkar också allt oftare. Tillgången på dessa olika produkter bör då organiseras likartat. Monopol på datorer ser vi förvisso inte omkring oss, i hög grad tvärtom.

På telenät förmedlas teletrafik, som liknar andra typer av trafik. Men telenät fungerar inte som landsvägnät, utan är snarare att likna vid hela system av transporter i många plan. Man kan jämföra med samverkande flyglinjer, bil-, buss- och taxirelater, tjänster för fordonshyra, vägresteranger, hotell, upplysning, service m sådana tjänster finns naturligtvis av

Thomas Ohlin är liberal forskare. Han bedriver forskning vid Handelshögskolan om konsekvenser av nya telesystem bl a elektroniska tidningar direkt hem och hembankaffärer.

frågorna består

många sorter. Det är också naturligt att olika typer av telenät växt fram. För det är monopolformer onaturliga.

Internationellt har utvecklingen på teleområdet på senare tid varit explosiv. Nyorganisation och tunga investeringar har satt sin prägel på verksamheterna för många teleföretag och myndigheter. Något som ofta diskuteras för närvarande är värdet av ISDN, nya nät för avancerad samverkande data- och teletrafik. ISDN betyder "Integrated Services Data Network", men efter de stora teleföretagens jättesatsningar sägs det i folkmun i stället syfta på "I Smell Dollars Now".

Först på senaste tid har en viss eftertanke kunnat förmärkas i de länder som omstrukturerat och investerat hårdast i sina nätsystem. Hur stor är egentligen efterfrågan på de allra högsta datahastigheterna, frågar sig en del.

Organisatoriskt har en lång rad länder under senare år alltså avskaffat sina telemonopol. I många fall har man också privatiserat, sålt ut den tidigare offentliga televerksamheten helt eller delvis.

EG:s reformbehov

EG har under 1987 presenterat ett s k Green Paper, där en rad reformbehov för telekommunikation definieras. Grundregeln är liberalisering, att telesystemet hör hemma på en marknad och inte en monopolmiljö. Detta dokument har givits stor uppmärksamhet, och en rad länder följer dess rekommendationer.

Svenskt näringsliv har under senare år i olika sammanhang presenterat sin syn på telefrågorna. Man har betonat telekommunikationens ökande faktiska och strukturella betydelse, och presenterat förslag till omorganisation av den svenska monopolistiska situationen. Tydligast har detta kommit till uttryck i dokument från Näringslivets Telekommitté och från Leverantörsföreningen Kontor och Data.

Den politiska oppositionen har också över senare år vid upprepade tillfällen motionerat om telefrågorna i riksdagen. I en trepartimotion 1985 presenterade de borg-erliga partierna gemensamma krav på avmonopolisering. Åren därefter har viktiga delar av dessa förslag upprepats, och olika tillägg har aktualiserats.

Många inväntade därför med spänning regeringens reaktioner på dessa påtryckningar. Spänningen berodde delvis på att regeringen hade valt att utreda och förbereda sina förslag i slutna rum. Inga repre-

sentanter för oppositionen hade fått kännedom om tankarna i förväg. Det är naturligtvis en mycket ovanlig form. I de flesta länder har man velat hålla dörrarna vidöppna för en bred parlamentarisk insyn i telefrågorna. Skulle dessa frågor i Sverige vara hemliga i något avseende?

Resultaten från regeringens tankemö-
dor presenterades i ett par doser. Tre utredningsrapporter har dykt upp under det senaste året. De har remissbehandlats.

Vilken var utgångspunkten i sak?

I Sverige finns inte, och har inte funnits, något legalt telenätmonopol, men Televerkets ställning har – väsentligen med skattemedel – byggts upp till att bli så dominerande att man idag har ett *faktiskt monopol på nät och tjänster*.

Televerkets nätmonopol skyddas i praktiken av de stora investeringar som med skattemedel är gjorda i det allmänna telenätet. Dessa investeringar har samlat uppskattats till 120 miljarder kronor. Det är faktiskt mer än vad den svenska skogen är värd! Den som disponerar denna investering har naturligtvis ett betydande försteg framför konkurrenter som vill träda in på marknaden.

Televerket är emellertid inte nöjt, utan fortsätter att expandera och storinvestera. För närvarande är det fråga om ca 8 miljarder kronor per år. Det placerade för 1987 televerket som landets största investerare.

Regeringens teleproposition

För dem som tycker detta är väl häftigt brukar Televerket genast hänvisa till att den internationella telemarknaden (av EG) beräknats till ca 4 000 miljarder kronor enbart för år 1987. Stora investeringar är absolut nödvändiga, säger man.

Till det kan man numera replikera att parterna på telemarknaderna i flera länder nu ser över sina investeringsplaner. Finns det verkligen efterfrågan i paritet med det starka utbudet?

Nå, vart syftar nu regeringen med sin teleproposition?

Som bakgrund ligger tre interna arbetsutredningar inom Kommunikationsdepartementet. Här finns förslag som rör:

- en fortsatt nätcentralisering, man vill ha "ett starkt allmänt telenät"
- nya teletaxor som gör Sverige taxemässigt något "rundare"
- man bör ta regionala och sociala telehänsyn
- avskaffande av de tekniska monopolen på växlar och vissa modemer
- inrättande av Statens Telenämnd, en ny myndighet på teleområdet.

En hel del av detta ansluter sig till vad oppositionen efterlyst, t ex en taxeutjämnings som "gör Sverige rundare", så att det blir billigare att ringa samtal över långa avstånd. Regionala och sociala är viktiga. Att avskaffa televerkets legala monopol är också naturligtvis önskvärt. Man måste då separera myndighetsfunktionerna från Televerkets affärsverksamhet.

Den nu aktuella telepropositionen har emellertid blivit ett ofullkomligt verk, med hänsyn till vad man *inte* tar upp.

- man ger inga förslag om nätkonkurrens
 - i stället vill man bevaka televerkets nätverksmakt
- man vill inte släppa in privat kapital till telekoncernen
- frågan om fördelning av radiofrekvenser lämnas till ny utredning
- man tillsätter ytterligare en utredning, denna gång parlamentarisk, för att se över de regionala och sociala telefrågorna
- tredjepartstrafiken (dvs tillstånd för vidareuthyrning på det statliga telenätet) ska utredas vidare

Det innebär att de svåra frågorna skjuts upp. Representanter för televerket säger emellertid att de nya besluten innebär att "Sverige nu blir liberalast i världen". Det är verkligen en oerhörd överdrift!

Det är inte att undra på att både oppositionen (denna gång utan centern) och näringsliv ser besluten som otillfredsställande. Man menar att detta är att ytterligare uppskjuta flera erforderliga reformer. De givna förslagen från regeringen innebär ju att televerkets dominans får fortsätta, eftersom liberalisering av nät och tredjepartstrafik skjuts på framtiden.

Englands modell halvmesyr

Folkpartiet har i sin motion i maj 1988 formulerat vad som nu är önskvärt. Där tar man särskilt upp nätfrågorna. Man vill verka för en *verklig* konkurrens mellan olika nätföretag, inte bara en papperskonstruktion. I England har det statliga British Telecom privatiserats, och "konkurrens" introducerats. Den konkurrenten är emellertid skenbar, eftersom den enda godkända (!) nätkonkurrenten (Mercury) bara har 3 procent av marknaden, och knappast kan märkbart öka sin andel inom rimlig tid.

Den engelska situationen är därför inget föredöme. Ska mångfald bli en praktisk realitet, så måste man verka för verklig konkurrens mellan någorlunda jämnstarka parter. Ett sätt är då att dela upp telenätet i t ex två ungefär lika stora delar, och därmed låta två teleföretag i full konkurrens utgå från var sin del. Nätet skulle samverka så att varje företag skulle kunna täcka hela landet. Dessutom skulle tillkommande nätföretag välkomnas. Det skulle inte bli svårare att ringa vare sig lokalt eller på långdistans, tvärtom.

I folkpartimotionen vill man analysera sådana alternativ. Man vill med andra ord verka för en praktiskt fungerande mångfald, så att telekonsumenterna får verkliga alternativ att välja mellan. Det är liberalism i verkligheten. T o m regeringen kommer att förstå det kloka i detta så småningom. Flera av de nu tagna besluten härrör från tidiga fp-motioner. De utsattes för spott och spe när de presenterades – nu är de verkliga.

Tomas Ohlin